

The emotional Learning Journey: Cognitive appraisals and information-seeking achievement emotions of Swedish primary teacher students

Claes Dahlqvist

Åbo Akademi

claes.dahlqvist@abo.fi

<https://orcid.org/0000-0002-6197-2167>

Claes Dahlqvists doktorsavhandling i Informationsvetenskap, "The emotional Learning Journey: Cognitive appraisals and information-seeking achievement emotions of Swedish primary teacher students, försvarades 13 september 2024, vid Åbo Akademi, Fakulteten för samhällsvetenskaper, ekonomi och juridik. Professor Jannica Heinström agerade opponert med Kristina Eriksson-Backa som kustos. Avhandlingen är publicerad i Åbo Akademis publikationsarkiv Doria, <https://www.doria.fi/handle/10024/189887>.

Keywords: achievement emotions, emotions, information seeking behaviour, instruction librarians, primary teacher students

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.152246>

Lectio Praecursoria

Vi kan alla relatera till känslor. Vi alla upplever dem dagligen och de är en naturlig del av vår vardag. Negativa och obehagliga känslor som sorg och hopplöshet är oundvikliga upplevelser i våra liv, på samma sätt som positiva och upplyftande känslor som glädje och hopp är en berikande del av det.

Men vad är det egentligen som definierar en specifik känsla och hur skiljer sig olika känslor från varandra? I forskningen har det framställts som en stor utmaning att fånga ett sådant komplext fenomen som känslor. Ett sätt att försöka bringa klarhet är att beskriva känslor utifrån dimensionerna valens, negativ till positiv, och intensitet, lugn till upphetsning. Exempelvis känslan ”raseri” är negativ och högintensiv, medan en känsla av ”fridfullhet” är positiv och har låg intensitet. Det innebär också att det inom kategorier av känslor återfinns närliggande känslor men som har olika grad av valens och intensitet. Exempelvis inom kategorin ”ilska” är ”frustration” lägre i intensitet och mindre negativ än ”raseri”. Alltså antas varje känsla bära på sina specifika egenskaper med sin unika kvalitet.

Fördjupar man sig än mer i vad en känsla är och tar hjälp av kognitionspsykologiforskaren Klaus Scherer, kan de beskrivas som korta episoder av koordinerade fysiologiska, motoriskt-kommunikativa, aktionsförberedande samt kognitiva funktioner och är en reaktion på en extern eller mental intern situation. Känslor består alltså av flera komponenter.

Rädsla exempelvis, kan - som en reaktion på en oväntad och obehaglig upplevelse - manifesteras sig i form av aktivering av det limbiska systemet i hjärnan, ökade adrenalinnivåer som leder till förhöjd puls och skakningar samt en förberedelse för att fly. Således studeras känslor i en rad vetenskapliga fält där varje komponent ges särskild uppmärksamhet, alltifrån naturvetenskapliga discipliner såsom neurologi och medicin till psykologi, framförallt kognitionspsykologi.

Känslor studeras också tvärvetenskapligt i en rad samhällsvetenskaper, såsom avhandlingens vetenskapliga hemvist, biblioteks- och informationsvetenskap. Människors beteenden, både observerbara yttre och mentala inre, i sitt interagerande med information, undersöks i informationsbeteendeforskningen. Alltså positionerar sig avhandlingen i detta fält, mer precist inom det fält som studerar informationssökningsbeteenden.

Intresset för ämnet föddes ur en fascination av och nyfikenhet på Carol Kuhlthau's (1988) modell över informationssökningsprocessen. Här beskrivs de kognitiva och affektiva domänerna, i form av tankar och känslor, i studenters informationssökningsprocess. Som undervisande bibliotekarie har det inte gått att undgå Kuhlthau's modell. De flesta

undervisande bibliotekarier har säkerligen stött på den och vägletts av den och den har haft en stor inverkan på bibliotekariers undervisningspraktik. Den har också haft en fundamental betydelse för förståelsen av informationssökningsbeteenden och är en av de mest citerade i forskningslitteraturen.

Liksom i Kuhlthau's modell är det informationssökning i relation till lärande som studeras i avhandlingen och konstruktivismen är vägledande. Det vill säga det grundläggande kunskapsfilosofiska antagandet att lärande är en unik process i vilken individer skapar mening av sina upplevelser av den omgivande världen. Lärandet konstrueras där ny kunskap assimileras med tidigare kunskaper och erfarenheter och är en dynamisk process under ständig omformning.

Det som jag i avhandlingen fördjupar mig i och som modellen inte beskriver är processen där informationssökning är målet får lärandet, demonstrerandet av informationssökningskompetenser, och inte som ett medel för att lära ett ämnesinnehåll. Det är känslor som är kopplade till prestationer där förmågor och kunskaper ska bedömas i formella lärandesituationer som avhandlingen utforskar. Säkert känner de flesta igen sig även avseende den här typen av känslor, såsom att någon gång ha varit orolig över hur det kommer att gå på det kommande provet som ska betygsättas och kanske också ha känt en stolthet över att ha fått ett högt betyg.

Det som heller inte ges svar på i Kuhlthau's modell och som varit avhandlingens ambition att förstå, är hur de kognitiva och affektiva domänerna faktiskt samspelar. Därför tar jag hjälp av appraisal-teorier lånade från kognitions- och utbildningspsykologi: Klaus Scherers (2005) semantic space of emotions och Reinhard Pekruns (2006) control-value theory of achievement emotions.

Teorierna bygger på antagandet att känslor består av en kognitiv del, den del som i kognitionspsykologin anses ha en situationsutvärderande och meningsskapande funktion. Denna kognitiva bedömning, eller appraisal på engelska, är den medvetna eller omedvetna mentala utvärdering som görs i en uppstådd situation och avgör vilken känsla som uppstår. Rädsla, återigen, uppstår som ett resultat av en situation som bedöms vara okontrollerbar och hotfull. I avhandlingen söker jag svar på vilka kognitiva situationsbedömningar individer faktiskt erfar och hur de upplever de resulterande känslorna. Därmed är jag också intresserad av ytterligare en fundamental komponent av känslor, nämligen den individuellt och subjektivt upplevda.

I avhandlingen studeras grundlärostudenter i samband med en uppgift där de ska lära sig söka efter vetenskaplig litteratur. En färdighet eller kompetens som är avgörande för framgångsrika studier och en kommande yrkespraktik vilande på vetenskaplig grund. Under

mina år som undervisande bibliotekarie, har jag alltid tyckt att just grundlärarstudenter varit särskilt stimulerande att undervisa. Som yrkesverksamma lärare under elevers första år i skolan, har de en avgörande betydelse för formandet av framtida fungerande och bidragande samhällsmedborgare, inte minst vad gäller uppdraget att de i sin tur ska utrusta sina elever med informationssökningskompetenser.

Avhandlingen är en sammanläggningsavhandling och består av fem artiklar samt en introducerade och sammanfattande Kappa. Två utgörs av en systematisk litteraturstudie, en är en teoretiskt utforskande text och två är baserade på det empiriska materialet.

Den systematiska litteraturstudien erbjuder en tematisk och noggrann genomgång över lärarstudenters informationssökningsbeteenden som studerats i forskningen. Ansatsen är ambitiös och inkluderande, där informationssökningsbeteenden i sin vidare mening, inklusive informationssökningskompetenser kartläggs. Litteraturstudien avslöjade en brist på forskning om känslor i ett forskningsuppdragssammanhang och därmed att avhandlingens ämne är nödvändig och relevant.

I den teoretiska texten granskas de två appraisal-teorierna genom att argumentera för relevansen av att använda dom som analysverktyg i den empiriska delen.

Det empiriska materialet utgörs av semistrukturerade djupintervjuer med sex svenska grundlärarstudenter. De följdes under 10 veckor i relation till en självständig forskningsuppdrag. Så många som 70 känslor och kognitiva bedömningar uttrycktes av studenterna vilka slogs ihop till 25 affektkategorier med hjälp av the semantic space of emotions. Även de kognitiva bedömningarna kunde kategoriseras, givet deras nära släktskap med känslomässiga upplevelser. Med hjälp av control-value-teorin tolkades 15 av dem som tillhörande de 11 slutligen identifierade känslorna, konceptualiserade som prestationskänslor. Resterande 10 kategorier, utgjorde i den kommande analysen kontroll-bedömningarna osäkerhet och säkerhet och värdebedömningarna negativ och positiv inre motivation.

I den fjärde artikeln fokuseras studenternas sök- och lärandeprocesser och samspelet mellan kognitiva bedömningar och prestationskänslor, vägleda av control-value-teorin. Den säger att positiva känslor främjar lärandeprestationer och negativa hämmar det och att även om känslor är kortlivade, kan de ha en långsiktig negativ effekt på lärandet om de negativa känslorna lämnas ouppmärksammade. Lärandekontexten antas vidare ha en avgörande betydelse, som väl designad, leder till positiva kognitiva bedömningar och prestationskänslor som i slutändan främjar uppnåendet av lärandemålen. Tre typer av prestationskänslor är enligt teorin involverade i lärandeprocessen: känslor kopplade till aktiviteter, det framtida lärandemålet och efter det att lärandemålet uppnåtts eller inte. Och varje känsla är resultatet av specifika samspel mellan kontroll- och värdebedömningar av lärandesituationer.

Studenternas processer var komplexa och dynamiska. Exempelvis den mest frekvent förekommande känslan oro inför att uppnå det kommande lärandemålet, följde inte en linjär process där oron tillsammans med den utlösande osäkerheten stadigt minskade, utan kunde upplevas som mer intensiv än föregående veckor.

Graden av säkerhet/osäkerhet att bemästra lärandeaktiviteter i kombination med motivation att utföra dem, ledde till aktivitetskänslor såsom ilska och glädje. Känslor knutna till det framtida lärandemålet, exempelvis oro och hopp, var resultatet av upplevd säkerhet/osäkerhet att uppnå det och värdering av det faktiska kommande läranderesultatet – att lyckas eller misslyckas. Studenternas framgång med att ha uppnått lärandemålet resulterade i känslor såsom stolthet över den egna prestationen och tacksamhet gentemot andra att ha klarat det.

I den femte artikeln undersöks studenternas erfarenheter av uppgiftens instruktioner, närmare bestämt svårighetsgraden och motivation att följa dom. Känslor relaterade till upplevd svårighet var exempelvis oro/ångest och hopplöshet, medan glädje och tristess var knutna till motivation. Det stöd som studenterna upplevde från undervisande bibliotekari-er undersöks också, vilket visade sig positivt korrelera med studenternas förmåga att hantera instruktionerna. En diskussion förs även hur en sådan support kan designas för att ytterligare ge förutsättningar att bemästra instruktioner liksom ökad motivation att utföra dom. I Kappan utvidgas diskussionen där lärandekontexten generellt ägnas utrymme och hur den kan utformas för främjandet av gynnsamma prestationskänslor. Hur bibliotekari-er kan engageras diskuteras och det ges uppslag till hur lärandeaktiviteter, instruktioner med lärandemål och uppgifter kan konstruktivt länkas och designas.

Avslutningsvis, bidrar avhandlingen med unika och värdefulla insikter till biblioteks- och informationsvetenskapen i allmänhet och informationsbeteendeforskningen i synnerhet. Generellt finns här en brist på forskning som studerar känslor och som sådan är den ett välkommet tillskott till fältet. Inte minst har den bidragit till litteraturen om lärarstudenters informationssökningsbeteenden genom att förklara dessa som individuellt konstruerade i en meningsskapande, sök- och lärandeprocess. Som sådan fyller den en kritisk lucka, särskilt eftersom inga tidigare studier har studerat just känslor genom en konstruktivistiskt teoretisk lins i ett forskningsuppgiftssammanhang.

Avhandlingens specifika bidrag är tillämpningen av appraisal-teorier och antagandet att känslor är resultatet av kognitiva situationsbedömningar. I synnerhet är användandet av control-value-teorin och the semantic space of emotions ny för informationsbeteende-forskningen. Tillsammans erbjuder de förståelsen av kognitiva bedömningar och känslor som varande icke-statiska fenomen som kännetecknas av kvalitativa nyanser i flera dimensioner.

Och genom att anta prestationskänslor som resultatet av kontroll- och värdebedömningar och förklara deras intrikata samspel, visar avhandlingen hur komplext samspelet är i lärande- och informationssökningsprocessen, men också att det är möjligt att förstå det.

Med avhandlingen kommer även betydande praktiska implikationer. Yrkesverksamma generellt som möter användare av information i sin profession kan dra nytta av den, men i synnerhet lärare och undervisande bibliotekarier, framför allt inom högre utbildning. Genom att förstå det komplexa kognitiva och känslomässiga samspelet som studenter upplever, kan lärandekontexter utformas på sätt som främjar lärandet av informationssökningskompetenser.

För just grundlärarstudenter, kan sådana insikter i förlängningen innebära kompetenta framtida lärare som förlitar sig på en pedagogik som vilar på en vetenskaplig grund. Liksom informationskompetenta grundskolelever, försedda med nödvändiga redskap att navigera i ett alltmer komplext och överväldigande informationslandskap präglad av desinformation och alternativa sanningar.

Referenser

- Kuhlthau, C. C. (1988). Developing a model of the library search process: Cognitive and affective aspects. *Reference Quarterly*, 28, 232–242.
- Pekrun, R. (2006). The control-value theory of achievement emotions: Assumptions, corollaries, and implications for educational research and practice. *Educational Psychology Review*, 18(4), 315–341. <https://doi.org/10.1007/s10648-006-9029-9>
- Scherer, K. R. (2005). What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*, 44(4), 695–729. <https://doi.org/10.1177/0539018405058216>